



MANUAL D'INICIACIÓ AL PERIODISME CASTELLER

Coordinadora de Colles Castelleres de Catalunya

www.castellscat.cat

@CastellsCat

#castells

Juny 2023

castells
Colles Castelleres de Catalunya


Organització de les
Nacions Unides
per l'Educació,
la Ciència i la Cultura


Patrimoni
Cultural
Immaterial

castells

Colles Castelleres de Catalunya

Aquest document ha estat creat i editat per la Coordinadora de Colles Castelleres de Catalunya (CCCC), i ha comptat amb la revisió i les aportacions dels i les periodistes especialitzats en castells Guillem Andrés, Judit Benages, Carles Cortés, Quico Domènech, Meritxell Hernández, Rafael Lujan, Sílvia Muñoz, Elisenda Rovira, Aina Serra, Josep Torreño.

1a edició: juny 2023.

Coordinadora de Colles Castelleres de Catalunya (CCCC).

C/ Sant Oleguer, 9. 43800, Valls.

www.castellscat.cat

@CastellsCat

#castells

ÍNDEX

04	Pròleg
05	Introducció
<hr/>	
06	La història
09	Els castells
	Parts d'un castell
	Tipus de castells
	Dificultat
	Carregat o no carregat
14	La música
15	La temporada
16	La diada
17	Les colles
	Estructura interna
<hr/>	
18	A l'hora d'escriure
	Com plantejar el text
	Alguns tips
	Quin titular fem?
	Recomanacions i lèxic
<hr/>	
25	Mitjans especialitzats
26	Bibliografia

El món casteller ha experimentat un creixement progressiu al llarg dels seus més de 200 anys d'història. Durant l'última dècada del segle XX va evidenciar-se un primer augment de colles gràcies a la presència del fet casteller a la televisió i el 2010 una segona eclosió arran de la inclusió dels castells a la Llista Representativa del Patrimoni Cultural Immaterial de la UNESCO el 2010, que va comportar l'augment de colles arreu de Catalunya fins a arribar al centenar a actual, i estenent-se a zones del país amb escassa tradició castellera com les Terres de l'Ebre i el Pallars, i també a Andorra. Aquest fenomen expansiu ha generat noves realitats en els respectius territoris i, en conseqüència, la necessitat de donar-hi cobertura informativa des dels diferents mitjans de comunicació.

Sovint, el propi desconeixement del fet casteller sumat al caràcter, en ocasions, hermètic d'aquest món, fa que les realitats de les colles a les zones de menys tradició quedin ocultes o parcialment explicades en els mitjans locals. Amb aquesta guia, la Coordinadora de Colles Castelleres de Catalunya (CCCC) vol donar especial rellevància al cercle virtuós que es pot generar entre els mitjans de comunicació i les colles castelleres en el seu entorn.

Igual que passa sovint en l'àmbit esportiu, fer d'altaveu d'una entitat cultural amplia el grau de coneixement d'aquesta, genera interès i fomenta que l'entorn social en vulgui fer un seguiment actiu. A més, en el món dels castells aquesta afició és ahora potencial integrant de l'entitat, en tant que una colla castellera és un espai obert on tothom hi té cabuda independentment de l'edat, el gènere o la condició física.

A més, des del periodisme i la comunicació es pot incidir i fer d'altaveu d'aquests valors del món casteller que el fan ser Patrimoni de la Humanitat, com és el seu caràcter inclusiu, participatiu, altruista i solidari. En aquest sentit, es tracta d'una forma d'oci familiar i no consumista, que fomenta el treball en equip i la cohesió social a través d'un model d'associacionisme obert, plural i democràtic.

La guia que teniu a les mans vol ser el punt de partida i una porta d'entrada al món casteller per a equips de producció, redacció i edició dels mitjans no especialitzats de tot el país. És una invitació a explorar el fet casteller en l'àmbit comunicatiu més enllà de la cobertura de l'activitat pròpiament castellera com les diades que, a grans trets, aquí es planteja.

El periodisme especialitzat en l'àmbit dels castells té unes característiques especials marcades per la pròpia activitat, sobretot a partir d'un lèxic propi i una estructura organitzativa que no es pot comparar a altres disciplines del món de la cultura o de l'esport. Tenir coneixements bàsics en elements com la història del fet casteller, les diferents estructures existents i la nomenclatura, l'organització del calendari, l'estructura de les actuacions o les colles i el seu nivell, és fonamental per poder fer periodisme casteller i seguir l'actualitat que genera.

Aquest document té com a objectiu establir aquestes bases necessàries per adquirir els coneixements, tot i que com passa en altres àmbits, la millor manera per entendre la idiosincràsia del món casteller és fer una immersió mitjançant una colla o alguna persona especialitzada.

Els castells van néixer a final del segle XVIII al Camp de Tarragona, concretament a Valls, com una competició entre dos grups de persones per veure qui feia la torre humana més alta en una data concreta i assenyalada del calendari. D'aquests dos grups inicials s'ha passat al més d'un centenar de colles actuals, i d'un dia puntual s'ha passat a un miler de diades cada any. Els castells també han crescut en aquests més de 200 anys arribant fins als deu pisos d'alçada amb tota una varietat de gamma per cadascun d'ells.

Finalment, també cal tenir present que les estructures internes de les colles han variat i, tot i que és una activitat absolutament altruista, s'ha acabat definint tot un seguit de rols administratius i tècnics que permeten el millor desenvolupament de l'activitat.

Bona part de la informació que trobareu en aquest document està extreta de la pàgina web de la Coordinadora de Colles Castelleres de Catalunya (www.castellscat.cat), l'entitat creada el 1989 que representa els interessos comuns de les colles i es dedica, entre d'altres, a promocionar el món casteller, garantir la seguretat de l'activitat i promoure la investigació de nous mètodes de prevenció de riscos en els castells.

Qualsevol informació, pregunta o dubte que pugui sorgir en la tasca periodística del seguiment de les pròpies colles, les diades castelleres, els assajos setmanals o les activitats paral·leles, la Coordinadora pot facilitar contactes o documentació que serveixi per a complementar les peces periodístiques. De la mateixa manera, està a disposició de periodistes o mitjans de comunicació qualsevol tipus de formació específica o general sobre el món casteller. A més, la CCCC disposa d'una llista de mitjans a qui es fa arribar tota la informació que es genera des de l'entitat. Per tal d'incloure el mitjà o la persona al llistat o per demanar qualsevol altra informació no dubteu en contactar-nos.

A més, **les colles castelleres, per norma general, disposen de responsables de comunicació per facilitar la feina periodística.** Els contactes (correu electrònic, telèfon o xarxes socials) es poden aconseguir a les pàgines web de les colles o al llistat de colles de la web de la CCCC.

Per començar a conèixer el món casteller és interessant fer un breu recorregut pels seus més de 230 anys d'història, ja que per entendre moltes de les situacions que es viuen actualment, cal saber els orígens i l'evolució dels castells. La que presentem aquí és una breu cronologia del fet casteller. En cas de voler aprofundir-hi o ampliar-la, recomanem consultar altres fonts i/o la lectura d'alguns dels llibres inclosos a la bibliografia recollida al final d'aquest document.



Els orígens (1770-1850)

Els castells són una evolució del ball de valencians, una mostra de folklore que finalitzava amb l'enlairament d'una figura humana. Quan aquest ball, originari del País Valencià, va arribar a Catalunya el segle XVIII va arrelar amb força al Camp de Tarragona, el Penedès i el Garraf. La figura final amb què acabava el ball va anar guanyant protagonisme: l'al·licient era fer-la cada vegada més alta o complicada, no només per superar-se a un mateix, sinó també per superar els altres grups de ball de valencians. A Valls aquesta competència va originar la creació de dues colles (Pagesos i Menestrals) que van donar autonomia pròpia a aquesta figura final fins a convertir-la en el que avui coneixem com a castells.

1a època d'or (1851-1893)

Durant el primer segle d'existència les colles van anar assolint noves fites que els van portar a aixecar castells de fins a nou pisos. El 1851 es documenta el primer castell de 9 amb folre de la història, durant les festes de Santa Tecla de Tarragona. La primera època d'or dels castells es tanca al Vendrell el 1893 amb el darrer castell de 9 pisos que es veurà en gairebé un segle.



La decadència (1894-1926)

A començaments del segle XX es produeixen diferents fenòmens que fan que l'activitat casteller s'estanqui: hi ha una forta migració del camp a la ciutat per trobar feina; els esports moderns com el futbol comencen a guanyar adeptes i la sardana empordanesa s'imposa arreu del territori; tot plegat mentre els castells passen de moda i perden pistonada fins el punt de quasi desaparèixer.

La renaixença (1926-1981)

Des del seu naixement els castells havien estat un element quasi exclusiu de les colles de Valls, però partir del 1926 viuen una revifalla a partir de la fundació de les primeres colles estables no vallenques, a Tarragona i el Vendrell. Els tres anys de Guerra Civil Espanyola (1936-1939) suposen un fort retrocés per a l'activitat casteller que, tot i això, no s'atura. La dictadura no prohibeix els castells, que són vistos com un simple espectacle tradicional local i no com un símbol de catalanitat. El 1969 neix a Barcelona la primera agrupació de fora de l'àmbit tradicional i també la primera colla en què els castellers no cobraven.

Amb l'arribada de la democràcia continuen sorgint noves colles fora de l'àrea tradicional casteller (Camp de Tarragona i Penedès) que plantegen un nou model amb la integració total de les dones, i els castells s'impregnen de molts dels valors actuals: es converteixen en una activitat altruista i integradora i es comencen a concebre com un símbol de país.

2a època d'or (des de 1981)

El 1981 es recuperen els castells de nou pisos quasi un segle després de l'últim. La Colla Vella dels Xiquets de Valls descarrega per Santa Úrsula el primer 4de9f del segle XX que serveix per obrir les portes del que s'ha anomenat la segona època d'or dels castells. A més, el mateix dia la Colla Joves Xiquets de Valls descarrega el primer 5de8 del segle.

Amb la presència dels castells l'any 1992 a la cerimònia d'inauguració dels Jocs Olímpics de Barcelona, el món casteller viu una fase de mediatització i internacionalització que serveix per a la creació de noves colles fins arribar a la seixantena a finals dels anys 90, el doble de les que hi havia deu anys enrere.

Les noves fites no tarden en arribar i el 1993, els Minyons de Terrassa assoleixen el primer castell de l'anomenada gamma extra (de dificultat superior al 3 de 9 amb folre) del segle XX i el 1998 es fan els primers castells de 10, quan el Castellers de Vilafranca carreguen el primer 3de10fm i els Minyons de Terrassa el descarreguen una setmana després.

A partir de l'any 2010, amb la inclusió dels castells a la llista representativa del Patrimoni Immaterial de la Humanitat de la UNESCO i a conseqüència també de la crisi econòmica que anima l'entrada de nous castellers i castelleres, es torna a viure un altre boom amb la creació d'una nova fornada de colles fins arribar al centenar el 2016.

El 2019 representa un salt endavant en l'àmbit tècnic, ja que durant la Diada de Santa Úrsula les dues colles de Valls carreguen per primera vegada en la història el 3de9sf*. La pandèmia de la COVID-19, però, atura completament l'activitat el març de 2020.



Organització de les
 Nacions Unides
 per l'Educació,
 la Ciència i la Cultura

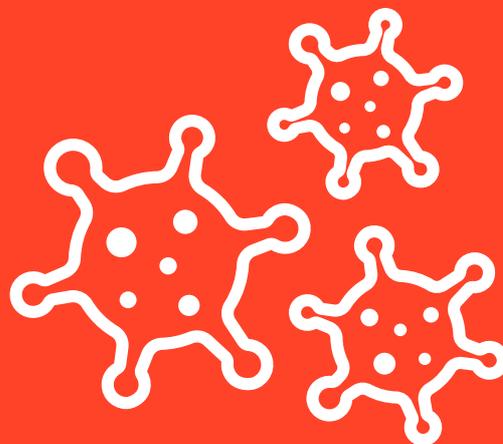


Patrimoni
 Cultural
 Immaterial

La Represa (des de 2021)

Després d'un any i mig d'aturada durant la que es va treballar per fer protocols específics i adaptar l'activitat de les colles a la normativa de cada moment, no va ser fins el setembre de 2021 que el món casteller pot reprendre l'activitat amb relativa normalitat, tot i que amb una destacable falta de relleu en la canalla i la baixada general d'assistència als assajos i les diades que condiciona la recuperació del nivell pre-pandèmia.

Tot i això, el mateix novembre de 2021 els Minyons de Terrassa descarreguen el primer castell de nou post pandèmia, mentre els Castellers de Vilafranca recuperen la gamma extra el juliol de 2022 i els castells de 10 el mes d'agost. La darrera gran fita s'assoleix l'1 de novembre de 2022 quan també els Castellers de Vilafranca carreguen l'inèdit pilar de 9 amb folre, manilles i puntals.



*Hi ha corrents que defensen que s'havia fet el 1881 però no hi ha consens al respecte.

ELS CASTELLS

Per definició de la Coordinadora de Colles Castelleres de Catalunya (CCCC), els castells són construccions humanes de sis a deu pisos d'alçada i són el resultat de valors universals com el treball en equip, la solidaritat, l'autosuperació, el sentiment de pertinença o la integració de persones de totes les edats, orígens, races i condicions socials.

El nom dels castells està determinat per dos paràmetres: el nombre de persones per pis i el nombre de pisos. **El mínim de pisos que ha de tenir una estructura per ser considerada un castell són sis, amb l'única excepció dels pilars, que se'n fan a partir de quatre pisos.**

És important remarcar que a l'hora de comptar els pisos d'un castell s'ha d'incloure els baixos (o baixes, en femení) que estan dins la pinya i no es veuen, i comptar el pom de dalt, que són tres pisos (dosos, acotxador/aixecador, enxaneta). Dit d'una altra manera, el pis de terra, el de la pinya, compta. I la persona més menuda acotxada sota l'enxaneta, també compta com un pis.



Parts d'un castell

Tots els castells tenen algunes parts comunes i, en funció de les seves característiques, poden tenir altres elements constructius de suport.

Pinya

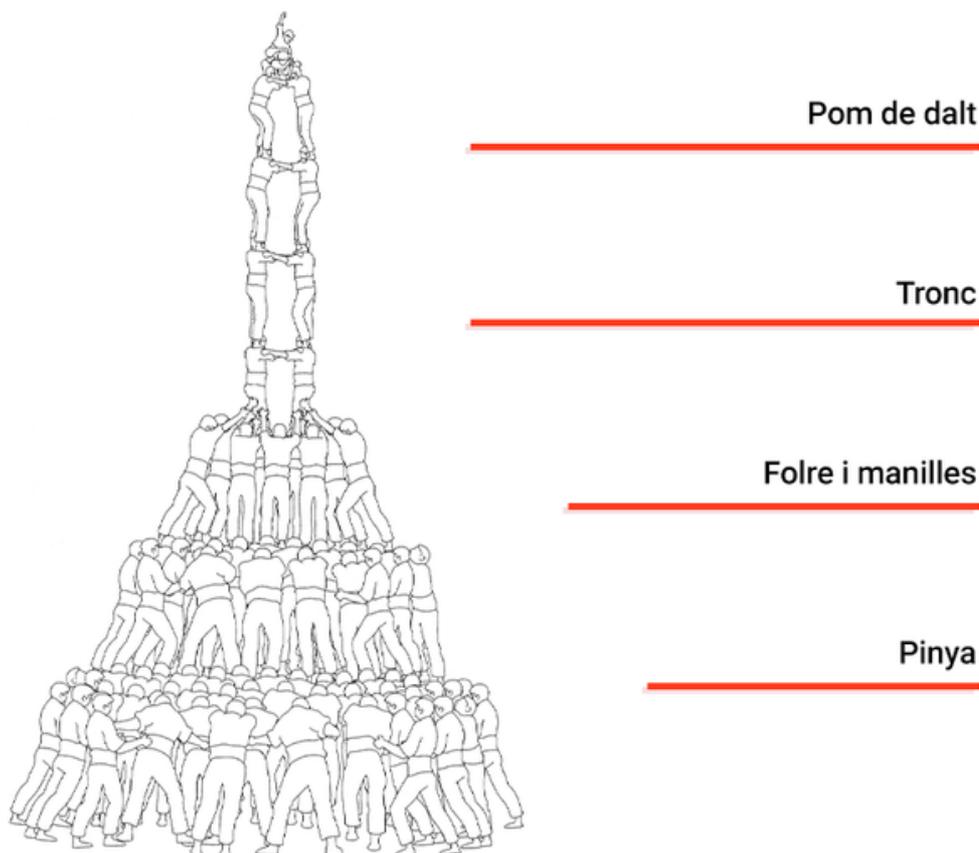
És el nom que rep la base del castell i té les funcions de fixar l'estructura i actuar com a matalàs en cas de caiguda. La dificultat tècnica d'algunes construccions fa que sigui necessària una segona pinya de suport, anomenada folre; una tercera, de nom manilles i, fins i tot, una quarta anomenada puntals. L'estructura interna d'aquestes diferents bases presenta diferents posicions clau amb una nomenclatura concreta que, a més a més, poden conèixer-se amb diferents noms en funció de la zona (ampliar més endavant al punt de "Recomanacions i lèxic"): baix, agulla, crossa, home o dona del darrere (o contrafort), dau (o vent o ma-i-ma), lateral (o girat), primeres mans, segones mans o terceres mans.

Tronc

Són les persones que configuren l'esquelet de l'estructura. Segons, terços, quarts, quints, sisens i setens (totes aquestes posicions tenen la seva versió en femení) és la nomenclatura que rebrà cadascun dels pisos del castell en funció de la seva alçada.

Pom de dalt

Són sempre els tres últims pisos d'un castell, llevat dels pilars. L'integren els dosos, l'acotxador (o aixecador o cassoleta) i l'enxaneta, i computen com a tres pisos a l'hora de comptar l'alçada del castell.



Tipus de castells

La tipologia dels castells es pot dividir en estructures simples i estructures complexes en funció de la seva composició. En funció de la gent que hi ha en cada pis, podem dividir els tipus de castells:

Estructures simples

Compten amb una, dues, tres o quatre persones per pis.



Estructures complexes

Aquestes estructures resulten de la combinació d'estructures simples. Així, podem trobar castell de cinc, set o nou persones per pis, com a castells més habituals, tot i que en comptades ocasions algunes colles han experimentat amb sis, vuit, deu o dotze persones per pis.



Altres estructures

Alguns castells tenen unes singularitats fruit de les combinacions de castells simples o per la seva manera d'executar-se. Així, existeixen castells aixecats per sota o castells amb l'agulla o pilar al mig.



Dificultat dels castells

Per norma general, la dificultat dels castells es valora inicialment per l'alçada que té (com més alt, més difícil), les persones per pis (quantas menys persones, més difícil) i la freqüència amb la que s'ha fet al llarg de la història, però aquests són uns criteris mínims que tenen matisos en funció de la complexitat de les estructures i les modificacions que s'hi ha produït.

Actualment, hi ha cert consens en l'ordre de dificultat dels castells, tot i que en funció de la colla que opina podria haver-hi variacions. **No existeix un ordre de dificultat oficial o consensuat per totes les colles del món casteller.** Només una vegada cada dos anys, al Concurs de Castells de Tarragona, s'estableix un ordre oficial on es puntuen les estructures.

En el següent llistat s'inclouen els castells més habituals que es fan en l'actualitat (de menys difícil a més difícil):



Tot i que d'una manera més esporàdica, durant els últims anys també s'han vist alguns castells que presenten algunes característiques no habituals:

- 4 de 7 aixecat per sota
- 2 de 7 aixecat per sota
- Pilar de 6 aixecat per sota
- 10 de 7
- 10 de 8

A banda de tots aquests castells, durant els últims anys s'ha especulat amb la possibilitat que algunes colles puguin provar altres estructures mai fetes fins el moment. Són els casos de:

- 9 de 9 amb folre
- 2 de 10 amb folre, manilles i puntals
- 4 de 10 amb folre
- Pilar de 7 sense folre

- 4 de 6
- 3 de 6
- 3 de 6 amb agulla (o pilar)
- 4 de 6 amb agulla (o pilar)
- 5 de 6
- 7 de 6
- 3 de 6 aixecat per sota
- 2 de 6
- Pilar de 5
- 9 de 6
- 4 de 7
- 3 de 7
- 3 de 7 amb agulla (o pilar)
- 4 de 7 amb agulla (o pilar)
- 7 de 7
- 5 de 7
- 7 de 7 amb agulla (o pilar)
- 5 de 7 amb agulla (o pilar)
- 3 de 7 aixecat per sota
- 9 de 7
- 2 de 7
- 4 de 8
- Pilar de 6
- 3 de 8
- 7 de 8
- 2 de 8 amb folre
- Pilar de 7 amb folre
- 5 de 8
- 4 de 8 amb agulla (o pilar)
- 3 de 8 amb agulla (o pilar)
- 7 de 8 amb agulla (o pilar)
- 5 de 8 amb agulla (o pilar)
- 4 de 9 amb folre
- 3 de 9 amb folre
- 9 de 8
- 3 de 8 aixecat per sota
- 2 de 9 amb folre i manilles
- Pilar de 8 amb folre i manilles
- 7 de 9 amb folre
- 5 de 9 amb folre
- 4 de 9 amb folre i agulla (o pilar)
- 3 de 9 amb folre i agulla (o pilar)
- 4 de 9 sense folre
- 2 de 8 sense folre
- 3 de 10 amb folre i manilles
- 4 de 10 amb folre i manilles
- 2 de 9 amb folre
- Pilar de 9 amb folre, manilles i puntals
- 3 de 9 sense folre

Carregat, descarregat, intent o intent desmuntat

Els castells poden tenir aquests cinc resultats un cop una colla decideix tirar amunt:

- **Intent vàlid.** El moment que marca l'inici real del castell és quan comencen a sonar les gralles. Si es desmunta abans que comencin a sonar, no comptarà com a intent vàlid, si no que es considerarà un peu desmuntat.
- **Intent.** Si abans de fer l'aleta (moment en que l'enxaneta corona el castell) el castell cau, es considera intent.
- Si en canvi es decideix desmuntar-lo per qualsevol causa abans de fer l'aleta, es considera **intent desmuntat**.
- **Carregat.** Si un cop feta l'aleta el castell cau es considera carregat. En el cas dels castells que porten agulla o pilar, el castell es considera carregat quan es fa l'aleta del pilar i s'ha desmuntat tota l'estructura que l'envolta. Si el castell cau abans de desmuntar aquesta estructura, es considera intent. En el cas de les estructures complexes com el 5, el 7 o el 9, el castell es considera carregat quan es fa l'aleta a tots els poms de dalt.
- **Descarregat.** Un castell es considera descarregat si un cop feta l'aleta totes les persones que formen el tronc fan la baixada sense que caigui.



El so de les gralles determina l'inici d'un intent. Si el castell es desmunta abans de que sonin les gralles, es tracta aleshores d'un peu desmuntat.

LA MÚSICA

Els castells sempre van acompanyats de la música de les gralles i els timbals. El "toc de castell" és la peça més coneguda: és la que s'interpreta durant l'enlairament del castell i en marca els tempos, de manera que serveix de guia a les persones integrants de la construcció que, per la seva posició, no poden veure el castell.

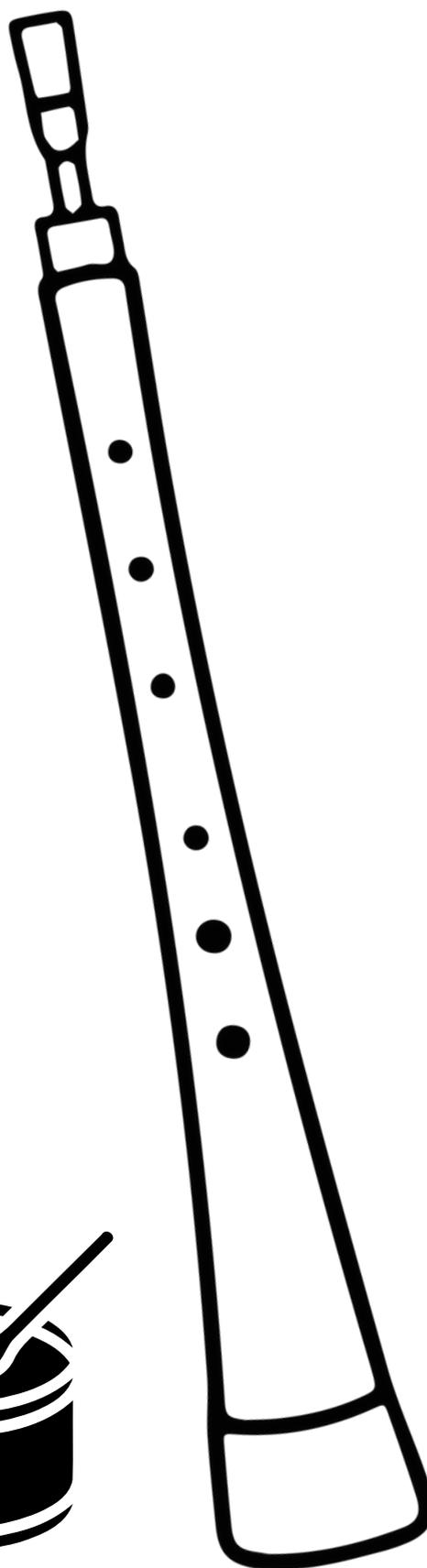
No és l'única peça musical que s'interpreta durant una diada castelleres perquè quan una colla arriba al lloc de l'actuació el seu grup de gralles interpreta el toc d'entrada a plaça i quan marxa un cop acabada la diada interpreta el toc de vermut (com sempre, trobaríem algunes excepcions però la litúrgia marca aquestes dues peces).

Existeixen altres peces musicals castelleres com, per exemple, el toc del pilar caminant que s'interpreta quan una colla castelleres executa aquesta figura.

Per norma general, cada colla castelleres té el seu propi grup de gralles però en alguns casos puntuals hi ha colles que contracten grups externs.

Més informació sobre la música als castells i la seva història a

<https://castellscat.cat/ca/els-castells#musica>



Oficialment no existeix un inici i final de la temporada castellera, ja que l'augment del número de colles ha ampliat el calendari i cada entitat el condiciona a les seves necessitats.

Hi ha colles que tenen diades durant el mes de febrer i comencen els assaigs el mes de gener però també hi ha colles que no comencen la seva activitat fins els mes de març per començar les actuacions a l'abril. A més, moltes (principalment de l'àrea metropolitana) fan vacances durant el mes d'agost. El final de temporada també depèn del calendari de cada agrupació i pot ser durant el mes d'octubre, novembre i, fins i tot, desembre.

Tot i així **s'entén que la temporada tradicional comença per Sant Joan amb l'actuació de les dues colles de Valls, tot i que en termes generals podríem dir que per Sant Jordi ja ha començat la temporada.**

Com s'apunta a la web de la CCC, per tradició i resultats històrics, es pot configurar una llista de cites imprescindibles (es podria ampliar o reduir en funció de diferents punts de vista o criteris) que coincideix amb el gruix de diades que els últims anys es retransmeten en directe a través de La Xarxa i les televisions locals:

- Sant Joan (Valls)
- Festa Major de Terrassa (Terrassa)
- Les Santes (Mataró)
- Diada de Les Neus (Festa Major de Vilanova i la Geltrú)
- Festa Major de la Bisbal del Penedès (La Bisbal del Penedès)
- Sant Magí (Tarragona)
- Festa Major del Catllar (El Catllar)
- Festa Major de l'Arboç (l'Arboç)
- Sant Fèlix (Vilafranca del Penedès)
- Santa Tecla (Tarragona)
- La Mercè (Barcelona)
- Concurs de Castells (Torredembarra i Tarragona) -anys parells-
- Diada del Mercadal (Reus) -anys imparells-
- Fira de Santa Teresa (El Vendrell)
- Santa Úrsula (Valls)
- Sant Narcís (Girona)
- Tots Sants (Vilafranca del Penedès)
- Diada dels Minyons de Terrassa (Terrassa)

Aquest llistat és una guia bàsica d'actuacions destacades però durant la temporada n'hi ha desenes cada mes arreu del territori. Es poden consultar a l'agenda de la web de la CCC: <https://castellscat.cat/ca/agenda>.

De la mateixa manera també es poden consultar tots els resultats a la Base de Dades Coordinadora – Jove Tarragona (BDCJ), una base de dades que recull tots els castells alçats des de 1926 i fins l'actualitat: <https://castellscat.cat/ca/base-de-dades>.

A banda de la informació que facilita la CCC, totes les colles del món casteller comuniquen oficialment les seves actuacions i resultats mitjançant les seves xarxes socials.

LA DIADA

Les diades castelleres poden estar organitzades per organismes oficials, per entitats o per les mateixes colles. Històricament es limitaven a les festes majors, però actualment els motius són molt variats.

No hi ha un número concret de colles participants en cada diada sinó que pot variar en funció de l'organització que pot decidir tenir només una colla o vàries. **El format més tradicional és amb tres colles que fan tres castells i un pilar.**

Però de la mateixa manera que el món casteller no ha establert cap normativa al voltant de les colles participants, tampoc hi ha un protocol sobre el format de les diades. Hi ha actuacions castelleres que es plantegen amb tres rondes (i dret a repetició en cada ronda si el castell no es pot carregar o descarregar) o amb cinc rondes (sense dret a repetició) per fer aquests tres castells. També hi ha diades amb rondes a l'antiga i, per tant, no segueixen un ordre i cada colla fa els castells quan vol, podent coincidir dues colles a la vegada. No hi ha un criteri únic i la recomanació en arribar a una plaça per saber el format de la diada és preguntar-ho a alguna persona responsable d'una de les colles participants.

Les colles actuen una darrera l'altra en funció d'un sorteig o pacte inicial que marca l'ordre.

Els castellers i les castelleres s'agrupen en colles que es diferencien entre elles pel color de la camisa (els pantalons blancs, la faixa negra i el mocador vermell clapejat són la indumentària comuna). Al moment d'escriure aquestes línies al món casteller hi ha 103 federades a la Coordinadora de Colles Castelleres de Catalunya, que les classifica entre convencionals, en formació i universitàries.

Les **colles convencionals** són les que s'identifiquen amb una població o barri. Hi ha municipis que en poden tenir més d'una com són els casos de Barcelona, Tarragona, Valls o Terrassa, per posar algun exemple.

Abans de consolidar-se com a colles de ple dret a la CCCC, s'ha de passar un procés de **colles en formació**, que pot durar entre tres i cinc anys.

Les **colles universitàries** estan vinculades a aquests centres educatius i estan formades per estudiants, professors i personal d'administració i serveis. La primera es va crear el 1994 i actualment n'hi ha 12 federades a la CCCC i una 13a que no ho està. Tenen unes realitats i característiques evidents que les fan diferenciar-se de la litúrgia i dinàmiques de les colles convencionals.

En aquest enllaç podreu trobar el llistat de colles actualitzat:

<https://castellscat.cat/ca/les-colles-llistat>

Finalment, existeixen una sèrie d'agrupacions internacionals que no estan federades a la CCCC però que fan actuacions a diferents indrets del món. Les més consolidades actualment són els Castellers de París, els Castellers of London i els Xiquets de Copenhaguen, tot i que hi ha agrupacions a altres llocs com Berlín, Sidney o Estocolm*.

* Les colles d'Andorra i la Catalunya Nord no es consideren, a efectes de gestió de la CCCC, colles internacionals.

A L'HORA D'ESCRIURE

Volem insistir un cop més en que **aquest document pretén ser una eina bàsica per familiaritzar-se amb conceptes castellers i/o abordar la redacció d'una crònica sense ser expert en la matèria.** Hi ha molts aspectes que es poden matisar o ampliar i la sensibilitat castellera destacable. En cas de tenir prou coneixement com per aprofundir en el debat d'alguns dels aspectes plantejats aquí, senyal que no es necessita un manual de periodisme casteller d'iniciació i que ja són altres les fonts que caldrà consultar.

És una obvietat periodística però abans de plantejar algunes qüestions a l'hora d'escriure la crònica d'una diada castellera, és important remarcar que el text no pot ser igual en funció del tipus de mitjà. La premsa escrita o digital tenen característiques diferents a la ràdio o la televisió, de manera que cal tenir-ho en compte per ser més concisos i informatius en la segona tipologia de mitjans que en la primera, on probablement podem ser més extensos i interpretatius.

De la mateixa manera, **no és el mateix treballar en un mitjà generalista que en un mitjà especialitzat o en un mitjà nacional i/o local.** En un mitjà generalista i en un mitjà nacional tendirem a ser més informatius, utilitzant un lèxic bàsic per fer entendre què ha passat durant la diada, mentre que en mitjans especialitzats i/o locals es pot arribar a introduir un lèxic casteller més ric i ampli, perquè a priori qui ho llegeix/escolta pot tenir més coneixements castellers.

Compte! Perquè aquestes no són teories generals sinó que són apunts que poden variar en funció de la zona geogràfica d'on sigui el mitjà ja que parlant de castells no és el mateix un mitjà local d'Olot que de Valls.

Com a recomanació i sempre que es pugui, és aconsellable arribar a plaça un temps abans de començar una diada castellera per intentar conèixer les intencions de les colles, els possibles estats d'ànim i fins i tot els condicionants d'última hora (com lesions o malalties sobrevingudes d'alguna persona participant que pugui condicionar els objectius previstos per la diada). De la mateixa manera, és interessant quedar-se després de la diada per parlar amb els caps de colla per conèixer les seves sensacions, ja que ens pot ajudar a l'hora d'escriure sobre la seva colla. Quanta més informació es tingui de primera mà, més recursos es tindran per poder escriure la crònica.

Un altre aspecte general a tenir en compte és **intentar saber les intencions de les colles dies abans i la importància dels castells que provin a plaça en funció de la seva evolució de la temporada o en el context històric de la colla.** Per exemple, és important saber si estrenaran un castell, si l'han fet varies vegades durant la temporada o si provaran una fita que no han portat mai a una diada. Són condicionants que ajuden també a l'hora d'escriure sobre una diada o un castell dins una crònica i saber valorar la seva importància. És important remarcar novament la feina de la CCCC amb la Base de Dades Coordinadora – Jove Tarragona (BDCJ) amb tots els resultats de les diades castelleres des de 1926 fins a l'actualitat.

Com plantejem el text?

D'entrada és important remarcar que no hi ha una teoria periodística sobre com s'han de fer les cròniques castelleres. Dependrà tant de la mateixa persona periodista com de les característiques i evolució de la diada castellera. Segurament el més important és ser correctes en el lèxic casteller i intentar evitar errades a l'hora d'anomenar els castells (si tenen folre, els noms de les posicions en cas de fer-los servir, etc...) o les colles, ja que el món casteller és molt susceptible en cas d'error.

De fet, és molt habitual rebre comentaris, respostes, matisos o correccions principalment a les xarxes socials en cas d'error, com passa en l'àmbit esportiu per part de persones aficionades. **En aquest punt insistim en la importància d'anomenar correctament les colles i els castells donada la complexa nomenclatura i el llenguatge oral que s'utilitza.**

Per posar un exemple respecte la manera d'anomenar els castells. No serà el mateix dir:

- Els Castellers de Barcelona descarreguen el 4de9f.
- Els Castellers de Barcelona descarreguen el 4de9.

Un 4de9 és un castell de gamma extra, també anomenat 4de9n o 4de9sf (net o sense folre). En canvi, el 4de9f és un castell de la gamma bàsica de 9. En aquest cas la forma més habitual i que compta amb més consens a l'hora d'escriure, és especificar el folre amb la "f". Encara que en una conversa o una narració on es repeteix reiteradament el castell es pugui sentir "quatre de nou", als mitjans escrits es trobarà, en pràcticament tots els casos, la fórmula "4de9f".

Lògicament aquests comentaris són extensibles a totes les parts d'una peça periodística: des del titular al subtítol, els destacats o els peus de fotos. Cal parar atenció a tots els elements per evitar errades senzilles de controlar.

De la mateixa manera cal tenir especial cura en els textos utilitzats a les xarxes socials que poden servir per enllaçar les peces. El fet de tenir un número limitat de caràcters pot generar la necessitat de simplificar noms, però és important tenir clares les opcions que resultin correctes. Citar les colles amb els seus comptes oficials pot ajudar a evitar errors en els seus noms.

El desenvolupament de la diada castellera ens ha d'ajudar a l'hora de decidir com l'expliquem perquè podem tenir diferents opcions. Cal tenir sempre en compte elements com si el castell ha tingut una execució senzilla o s'ha complicat (moviment de l'estructura, posicions de castellers/es que hagin condicionat...), o la importància del castell en la seva temporada o en la seva història (si és el primer, si té una efemèride concreta al darrera, si obre les portes a un castell superior...).

Alguns tips

Per evitar repetir paraules o expressions al llarg del text, podem utilitzar algunes fórmules sinònimes que el món casteller té acceptades i assimilades.

Per exemple, en el cas del noms dels castells:

- 4d8 = el carro gros
- 3d8 = el pare dels castells
- 5d8 = la catedral
- 5d9f = la supercatedral
- 2d8sf = la bèstia indomable

En el cas d'algunes actuacions concretes (sense importar l'ordre):

- Clàssica de 8: 3d8, 4d8, 2d7
- Tripleta màgica: 3d9f, 4d9f, 5d8
- Tripleta vilafranquina: 3d9f, 4d9f, 4d8a

També els noms de les colles ens presenten algunes fórmules per citar-les utilitzant el color de la seva camisa (com passaria als esports amb expressions com els blanc-i-blaus, els blau-granes) o el sobrenom de la colla.

Una vegada més, hem de reiterar que la immersió en el món casteller mitjançant les colles i les seves persones responsables, la presència als assaigs i les diades, ens pot facilitar adquirir tot aquest vocabulari paral·lel.



Quin titular fem?

En aquest cas tornem a repetir el que s'ha exposat en l'apartat del plantejament del text: depèn de la diada i de qui escriu la crònica, perquè ens podem centrar en un castell, en l'actuació d'una colla o fer un titular genèric que englobi de la millor manera el que s'ha vist a la plaça.

Un altre dels condicionants que existeixen és el mitjà pel qual escrivim, perquè un mitjà local tendirà a titular per la "seva" colla, en canvi un mitjà generalista o nacional pot buscar més el castell concret o l'actuació de la colla concreta.

I cal tenir en compte, lògicament, l'espai que tenim per titular i el tipus de titulars del mitjà perquè n'hi ha que tendeixen a ser de dues línies i amb un to informatiu i n'hi ha que són curts i busquen l'impacte amb poques paraules.

És evident que si s'assoleix un castell per primera vegada en la història s'hauria de titular per aquesta efemèride. Per posar un exemple, en la diada de Tots Sants de 2022 tothom citava la fita del pilar de 9 amb folre, manilles i puntals per damunt de qualsevol altre castell que va fer la mateixa colla i per damunt dels castells i les actuacions de les altres colles participants, perquè es tractava de la primera vegada a la història que s'havia carregat un castell d'aquestes característiques i que incorporava la nova figura dels "puntals".

És molt difícil fer un titular genèric en diades amb tres o quatre colles on vulguem que totes siguin protagonistes perquè per norma general les sensacions varien i, fins i tot, poden ser oposades. Hi ha colles que poden acabar molt satisfetes pels castells assolits i altres que no hagin complert amb les seves expectatives.



Recomanacions i lèxic

A l'hora d'escriure sobre castells la primera recomanació i la més important és no complicar-se amb el lèxic i la nomenclatura dels castells. Cal tenir clares les paraules que utilitzem per no equivocar-nos. En aquest sentit, el Consorci del Centre de Terminologia de la llengua catalana (TERMCAT) creat per la Generalitat de Catalunya i l'Institut d'Estudis Catalans ofereix un diccionari casteller en línia: <https://www.termcat.cat/ca/diccionaris-en-linia/2>

Cal destacar que en funció de la zona geogràfica hi ha elements com les posicions al castell o els tipus de castells que s'anomenen de forma diferent. Així, un castell amb l'agulla també es pot dir amb el pilar, un castell de dues persones per pis en algunes zones es diu torre o l'acotxador/a és aixecador/a a Valls, cassoleta a Vilafranca del Penedès i cassola al Vendrell. Aquests són només alguns exemples:

- Dos – torre
- Pilar – espadat
- Amb l'agulla – amb el pilar
- Aixecat per sota – aixecat per baix
- Acotxador – aixecador – cassoleta – cassola
- Dau – Vent – mà-i-mà
- Home/Dona del darrere – contrafort

Pot ser útil tenir un llibre d'estil (propi i del mitjà) si hem de simplificar la nomenclatura dels castells. Seguim amb l'exemple del 4 de 9 amb folre: es pot referir de manera abreujada com 4de9f, 4/9f o 4d9f (si bé hem vist que excepcionalment es pot referir com a 4de9, des de la CCCC no aconsellem aquesta fórmula que pot portar a confusió). **El més important és mantenir sempre la mateixa fórmula.** La CCCC opta per la més estesa (que no única) amb la voluntat de mantenir la preposició sencera i totes les referències a les estructures de suport (folres, manilles o puntals) entenent que facilita la comprensió respecte estructures netes o especials i, per tant, diríem 4de9f.

Comunicació inclusiva

Quan es fan servir les **xarxes socials** per fer un seguiment de les diades castelleres o per promocionar una peça és preferible l'ús de l'etiqueta **#castells** impulsada per la CCCC per tal de normalitzar el fet social de l'activitat i evitar l'ús de l'etiqueta #castellers (majoritària un temps enrere) que implica una deriva de gènere, i ajudar a evitar el desdoblament amb #castelleres, economitzant així el nombre de caràcters.

Lligat amb aquesta voluntat de garantir que el llenguatge afavoreixi la convivència i el benestar col·lectiu, la CCCC ha posat a disposició de les colles una guia de comunicació inclusiva que es pot consultar a la web. No es tracta doncs d'una guia pensada pels mitjans però pot ser d'interès la seva consulta per veure com es proposa tractar els diferents càrrecs o posicions de la colla: <https://t.co/ML1Y3g9YU>

La millor manera de conèixer i entendre el món casteller és submergir-se en el seu dia a dia i la seva activitat, com podem fer amb la premsa esportiva quan els i les periodistes segueixen el dia a dia d'un equip. Assistir a assaigs, tenir contacte amb els dirigents de les colles pot ser determinant a l'hora de poder escriure sobre castells. A més, a més, s'ha editat desenes de llibres al voltant de la història del món casteller, de les colles, guies pràctiques i, darrerament, s'ha editat una Enciclopèdia on es recullen diferents àmbits com la història, la tècnica i la ciència, l'antropologia i la sociologia, l'art o diferents biografies.

Successos

Els castells són una part més de l'activitat social i per tant també s'hi donen fets noticiables del caire dels successos i els tribunals. Tant des de les colles com des de la CCCC s'està treballant intensament en l'abordatge de realitats com agressions o assetjaments, entre d'altres, a partir de l'elaboració de diferents documents i protocols, organització de tallers, xerrades i jornades, i posant a disposició persones expertes en les diferents matèries. Tot i així les colles són un reflex de la societat i per tant no estan exemptes de situacions que es donen a la resta de la societat. **Per tal de no estigmatitzar tot el col·lectiu quan s'informa de casos com les lesions, les agressions o l'assetjament sexual, es demana tractar aquests temes fugint del sensacionalisme i amb el màxim rigor i respecte, tal i com es tractarien en qualsevol altre àmbit, tenint en compte si hi ha menors implicats, fonts i testimonis directes, etc.** Recordem que tant la CCCC com les colles, moltes de les quals disposen de responsables de comunicació, poden ajudar a l'hora de donar informació sobre aquestes situacions.

Lesions

No hi ha un consens sobre el tractament de les lesions en l'àmbit casteller després de la caiguda d'un castell. La gran majoria de colles no fan comunicats d'atencions mèdiques i és un aspecte que es passa per alt. El periodisme casteller s'ha centrat habitualment en la crònica pròpiament castellera sense especificar atencions sanitàries. **És evident que si es produeix una lesió greu tindrà un tractament a banda de la crònica com pot passar en les cròniques esportives.** Això sí, si la caiguda d'un castell i les possibles atencions mèdiques que se'n derivin poden suposar que una colla quedi condicionada i acabi fent castells que no tenia previstos (de menor dificultat) o fins i tot la suspensió d'una diada, caldrà explicar-ho de la manera més entenedora possible. Per norma general, les fotografies que acompanyen a les cròniques no inclouen fotografies de caigudes, però en cas de publicar-ne alguna cal vigilar en ser el més respectuosos possible, sense sensacionalismes, tal com passaria en qualsevol altre àmbit periodístic.

Imatges

Com succeeix en qualsevol altre àmbit de la informació, cal tenir especial cura en la citació de les fotografies i en els permisos i usos. Si no es disposa de fotografies d'una diada concreta o d'una activitat, les colles poden facilitar el material però és important respectar l'autoria i fer-ne un ús professional.

MITJANS ESPECIALITZATS

El món casteller té una presència més o menys significada en diferents mitjans de comunicació. Tot seguit us detallem algunes de les propostes que existeixen actualment:

Mitjans digitals

- **El món casteller.** Mitjà que segueix l'actualitat dels castells <https://www.elmoncasteller.cat/>
- **Revista Castells.** Revista casteller independent <http://revistacastells.cat>

Premsa escrita

- **Diari ARA.** Fa especial cobertura de les notícies i les diades castelleres, introduint també articles més socials d'interès més general. <https://www.ara.cat/castells/>
- **El Punt Avui.** Seguiment de l'actualitat casteller des de 1993, els dilluns ininterrompudament des d'abril a novembre de cada any.

Ràdio

- **Catalunya Ràdio** emet el programa setmanal "3 rondes" diumenges al vespre, retransmet algunes de les diades més destacades del calendari i dona cobertura a moltes més cada temporada.
- **Ràdios locals.** Ofereixen una àmplia cobertura de la informació casteller amb programes setmanals i diades en directe: Mirant al cel (Ràdio Molins de Rei), Plaça de nou (Ràdio Mollet), La Faixa (Tarragona Ràdio), Des de la plaça del Blat (Ràdio Ciutat de Valls)...

Televisió

- **TVC** dedica espais als castells des de la primera retransmissió d'un Concurs el 1990. Des de 2005, a més, ha disposat d'un programa especialitzat (Quarts de 9, que el 2019 es va reconvertir en l'Obrint Plaça) i fa anys que s'hi sumen els resums d'algunes de les diades més destacades de la temporada.
- **La Xarxa** emet en directe una vintena de les diades més importants del calendari mitjançant les tv locals i la plataforma LaXarxa+ on, a més, s'hi poden trobar reportatges, documentals i diades de temporades anteriors.
- **Televisions locals.** Cada vegada són més les televisions locals que se sumen a fer retransmissions de diades. Així a més de les ja tradicionals com Betevé, Tac12 o Penedès TV, també és possible veure castells a Vallès Visió, Lleida TV o TV El Vendrell, entre d'altres.

Altres

- **Podcast/twitch.** Cada cop són més les colles que impulsen programes castellers en diferents formats. Impossible mencionar-los tots però per posar-ne alguns exemples: Allò dels castells (Nens del Vendrell), El Podcasteller (Castellers de Barcelona), Podcast blauturquesa (Castellers de Terrassa)...
- **Webs especialitzades en dades:** [Baròmetre Casteller](#) o [Portal Casteller](#), en són referència.

BIBLIOGRAFIA

Aquí mencionem una bibliografia bàsica d'entre les desenes i desenes de llibres que s'han publicat sobre la història dels castells, episodis o colles concretes:

- ALMIRALL, Josep (2020). Castells, tocant el cel amb la ma. Editorial Triangle Postals.
- BERTRAN, Jordi (2019). Breu història dels castells i la muixeranga als Països Catalans, Lleida, Pagès Editors.
- BOTELLA, Miquel (2018). Castells: una història d'èxit, Barcelona, Galaxia Gutenberg.
- DDAA (2011). Castells i Castellers, una voluntat col·lectiva. Barcelona, Lunweg.
- DDAA (2017-2022). Enciclopèdia Castellera, 7 volums. Valls, Cossetània.
- IÑIGO, Benet (2017). Pit i amunt! Barcelona, Columna Edicions.

Si es vol ampliar, la Revista Castells té un bon recull de les diferents publicacions castelleres existents: <https://revistacastells.cat/2023/04/la-biblioteca-castellera-2/>



Coordinadora de Colles Castelleres de Catalunya

Juny 2023

www.castellscat.cat

coordinadora@cccc.cat

608 561 236

@CastellsCat

#castells

castells

Colles Castelleres de Catalunya

COORDINADORA DE COLLES
CASTELLERES DE CATALUNYA

@CastellsCat

#castells

www.castellscat.cat

Juny 2023

Patrocinador principal



Amb el patrocini de



la xarxa
comunicació local

Amb la col·laboració de



Generalitat de Catalunya



Organització de les
Nacions Unides
per l'Educació,
la Ciència i la Cultura



Patrimoni
Cultural
Immatrial